

ENTERPRISE SURVEYS

WHAT BUSINESSES EXPERIENCE

Crna Gora 2023
Profil Zemlje

ENTERPRISE SURVEYS

Sadržaj

Uvod	3
Karakteristike preduzeća.....	4
Radna snaga	5
Performanse preduzeća	5
Fizička infrastruktura.....	6
Međunarodna trgovina	6
Pristup finansijama.....	7
Upravljačke prakse	Error! Bookmark not defined.
Neformalnost	8
Propisi, dozvole i porezi.....	9
Prepreke za poslovno okruženje	9
Dodatak	11

Profili zemalja koje je izradila Jedinica za analizu preduzeća Grupacije Svjetske banke daju pregled ključnih indikatora poslovnog okruženja u svakoj privredi, upoređujući ih sa njihovim geografskim regionom i grupom zemalja sa sličnim nivoom prihoda. Iste teme su pokrivene za sve zemlje sa malim varijacijama indikatora. Svi indikatori su zasnovani na odgovorima firmi. Da biste saznali više o Jedinici za analizu preduzeća i dobili profil zemlje za druge zemlje, molimo vas da posjetite www.enterprisesurveys.org

© 2023 International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank Group
1818 H Street NW
Washington DC 20433
Telephone: 202-473-1000
Internet: www.worldbank.org

Ovaj rad je proizvod osoblja Grupacije Svjetske banke sa spoljnim doprinosima. Nalazi, tumačenja i zaključci izraženi u ovom radu ne odražavaju nužno stavove Grupacije Svjetske banke, njenog Odbora izvršnih direktora ili vlada koje predstavljaju.

Grupacija Svjetske banke ne garantuje tačnost podataka uključenih u ovaj rad. Granice, boje, denominacije i druge informacije prikazane na bilo kojoj mapi u ovom radu ne impliciraju nikakvu presudu od strane Grupacije Svjetske banke u vezi sa pravnim statusom bilo koje teritorije ili odobravanjem ili prihvatanjem takvih granica.

Prava i dozvole

Materijal u ovom radu predmet je autorskih prava. Budući da Grupacija Svjetske banke podstiče širenje znanja, ovaj rad se može reprodukovati, u cjelini ili djelimično, u nekomercijalne svrhe sve dok se daje puno priznanje ovom radu.

Sva pitanja o pravima i licencama, uključujući i supsidijarna prava, treba da budu adresirana: World Bank Group Publications, The World Bank Group, 1818 H Street NW, Washington, DC 20433, USA; fax: 202-522-2625; e-mail: pubrights@worldbank.org.

Molim vas pozivajte se na podatke iz Ankete o preduzećima (ES) na sljedeći način: Enterprise Surveys www.enterprisesurveys.org The World Bank Group.

Tim Ankete o preduzećima (ES) može da se kontaktira na:

The World Bank Group
2121 Pennsylvania Avenue, NW
Washington DC, 20433 USA
Tel. (202) 479-3800

ENTERPRISE SURVEYS

Ekonomski pregled

Crna Gora 2023

Regija Evropa i Centralna Azija

Grupa prihoda: Viši srednji prihod

Uvod

Ankete o preduzećima (ES) se fokusira na mnoge aspekte poslovnog okruženja. Ovi faktori mogu biti prilagodljivi ili ograničavajući za preduzeća i igraju važnu ulogu u tome da li će privatni sektor jedne ekonomije napredovati ili ne. Pogodno poslovno okruženje je ono koje ohrabruje preduzeća da rade efikasno. Takvi uslovi jačaju podsticaje firmama za inovacije i povećanje produktivnosti – su ključni za održivi razvoj. Produktivniji privatni sektor, zauzvrat, proširuje zaposlenost i doprinosi porezima neophodnim za javna ulaganja u zdravstvo, obrazovanje i druge usluge. Pitanja sadržana u ES imaju za cilj pokrivanje većine gore navedenih tema. Teme uključuju infrastrukturu, trgovinu, finansije, propise, poreze i licenciranje poslovanja, korupciju, prakse upravljanja i neformalnost, pristup finansijama, inovacije, rad i percepcije o preprekama u poslovanju.

Ankete o preduzećima sprovode Grupacija Svjetske banke i njeni partneri u svim geografskim regionima i one pokrivaju mala, srednja i velika preduzeća. Veličina preduzeća je određena brojem zaposlenih: 5 do 19 (mala), 20 do 99 (srednja), i 100 ili više (velika). Firme sa manje od pet zaposlenih ne ispunjavaju uslove za anketu. Firme koje su 100% u državnom vlasništvu su takođe neprikladne. Partneri za Ankete o preduzećima (ES) su bili Evropska banka za obnovu i razvoj (EBRD), Evropska investiciona banka (EIB) i Odjeljenje za međunarodni razvoj Ujedinjenog Kraljevstva (DFID).

Istraživanja se sprovode na reprezentativnom uzorku firmi koje posluju u nepoljoprivrednoj, formalnoj, privatnoj privredi.¹ Pokrivenost sektora je definisana dosljedno u svim ekonomijama i obuhvata cio proizvodni

sektor i većinu sektora usluga: maloprodaju, veleprodaju, popravku automobila, hotele i restorane, transport, skladištenje, komunikacije, građevinarstvo i IT. Javna komunalna preduzeća, vladine službe, zdravstvo i sektori finansijskih usluga nijesu uključeni u uzorak (Grafikon 1.). Intervju u Anketi o preduzećima se obavlja sa najvišim rukovodiocima i vlasnicima preduzeća.

Ankete o preduzećima (ES) se ponavljaju otprilike svake četiri godine za određenu ekonomiju (ili region). Praćenjem promjena u poslovnom okruženju, kreatori politike i istraživači mogu da sagledaju efekte reformi i politika i regulatornih reformi na performanse preduzeća. Ponovljena istraživanja pomažu u proučavanju evolucije poslovnog okruženja i kako ona utiče na dinamiku privatnog sektora.

Ovaj dokument sumira rezultate Ankete o preduzećima (ES) u Crnoj Gori . Intervjuisani su vlasnici preduzeća i najviši rukovodioci u 150 preduzeća, u periodu od maja 2023. do jula 2023. Grafikon 2. Opis podjele uzorka u tri kategorije: sektor poslovanja, veličina preduzeća i lokacija.

Grafikon 1: Privredni sektori koje pokrivaju Ankete o preduzećima

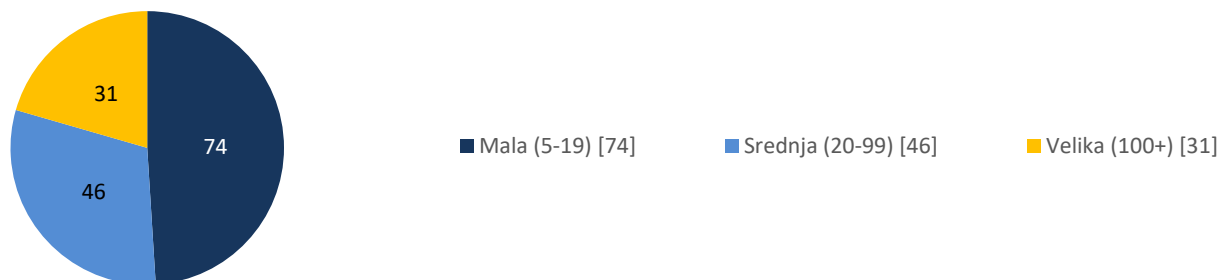
Isključeno	Uključeno
SEKTORI Poljoprivreda Ribolov Rudarstvo Komunalne usluge Finansijsko posredovanje Javna uprava Obrazovanje, zdravstvo i socijalni rad	SEKTORI Proizvodnja (svi podsektori) Gradnja Prodaja i popravka motornih vozila Veleprodaja Maloprodaja Hoteli i restorani Skladištenje, transport i komunikacije IT
DODATNI KRITERIJUMI <ul style="list-style-type: none"> • <5 zaposlenih • Neformalna preduzeća • 100% preduzeća u vlasništvu države	DODATNI KRITERIJUMI <ul style="list-style-type: none"> • 5+ zaposlenih • Formalna (registrovana) preduzeća • Najmanje 1% privatnog vlasništva

ENTERPRISE SURVEYS

Grafikon 2: Karakteristike anketiranih preduzeća
Sektor

Veličina

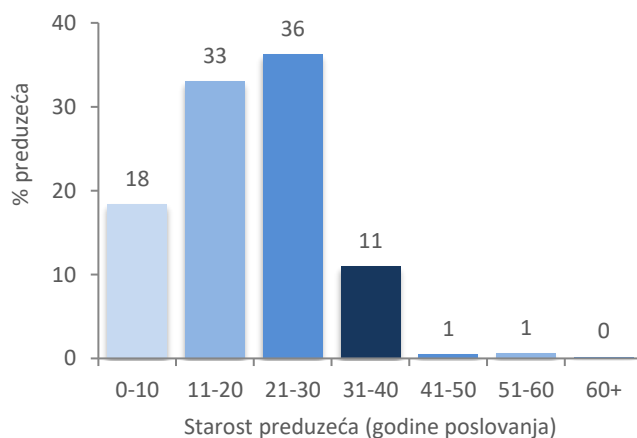
Lokacija

Karakteristike preduzeća

Pored prikupljanja informacija o poslovnom okruženju i performansama preduzeća, Anкета o preduzećima (ES) prikuplja i informacije o karakteristikama privatnih preduzeća. Grafikon 3. pokazuje raspodjelu preduzeća u privatnom sektoru prema njihovoj starosti, mjereno brojem godina poslovanja. Efekat poslovnog okruženja na poslovanje preduzeća može zavisiti od iskustva preduzeća i dugovječnosti. Takođe, preduzeća koja posluju duže vrijeme i novootvorena preduzeća mogu se razlikovati u svojoj sposobnosti uspješnog upravljanja poslovnim okruženjem.

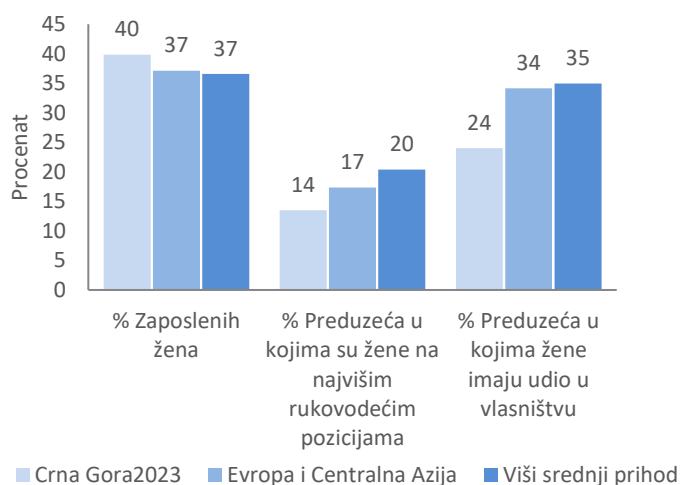
Grafikon 3: Raspodjela preduzeća po broju godina poslovanja

ENTERPRISE SURVEYS

Grafikon 4. pokazuje procenat učešća žena u zapošljavanju, najvišem rukovodstvu i vlasničkom udjelu, u poređenju sa ekvivalentnim procentima za region i za ekonomije sa sličnim nivoom prihoda. Uključivanje žena u ekonomske aktivnosti je neophodno za promovisanje zajedničkog prosperiteta, jednog od dvostrukih razvojnih ciljeva Grupacije Svjetske banke.

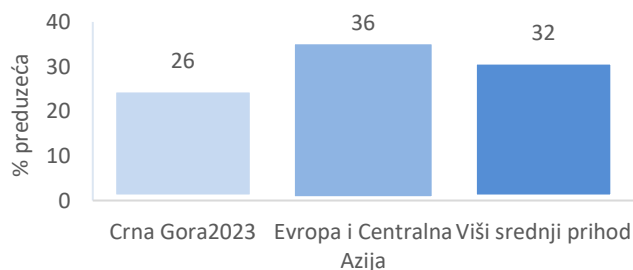
Grafikon 4: Učešće žena u zapošljavanju, najvišem rukovodstvu i vlasništvu

Radna snaga

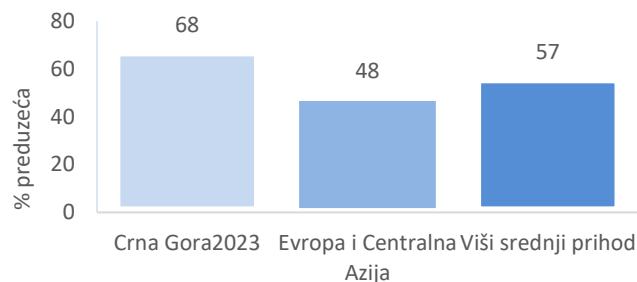
Anketa o preduzeću (ES) prikuplja informacije o radnoj snazi, kao što su: broj stalno zaposlenih radnika, broj privremeno zaposlenih radnika, distribuciju zaposlenih prema polu, da li se nudi formalna obuka i iskustvo visokih rukovodilaca koji rade u oblasti poslovanja preduzeća. Pored toga, za proizvodna preduzeća, Anketa o preduzeću (ES), takođe prikuplja podatke o raspodjeli radne snage između proizvodnih i neproizvodnih radnika i između kvalifikovanih i nekvalifikovanih proizvodnih radnika. Grafikoni 5. i 6. ističu ulaganje preduzeća u vještine i sposobnosti njihove radne snage.

Grafikon 5: Procenat preduzeća koja nude zvaničnu obuku

Učestalost obuke se mjeri procentom preduzeća koja nude zvaničnu obuku, a intenzitet obuke mjeri se udjelom radnika kojima se pruža obuka u proizvodnom sektoru.

Grafikon 6: Procenat obučanih radnika u okviru preduzeća koja nude obuku*

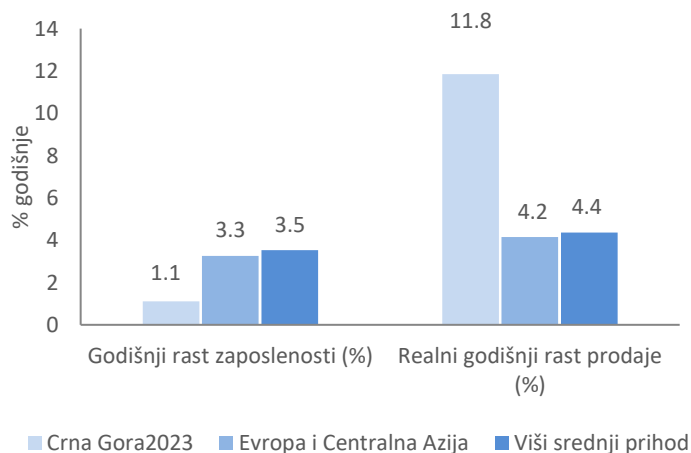

* samo za proizvodna preduzeća

Performanse preduzeća

Ako je ekonomsko poslovno okruženje ohrabrujuće i konkurentno, resursi se često usmjeravaju ka najproduktivnijim namjenama, a preduzeća ulažu kako bi dodatno povećala svoju produktivnost. Koristeći odgovore na pitanja o godišnjoj prodaji i ukupnom broju stalno zaposlenih, kako u prošloj fiskalnoj godini, tako i u tri prethodne fiskalne godine, mjere rasta se mogu izračunati za svako preduzeće. Grafikon 7. prikazuje godišnju stopu rasta zaposlenosti i realne prodaje. Promatrajući mjere poslovnog okruženja, u kombinaciji s dostupnim mjerama učinka, kreatori politike mogu odrediti koji aspekti poslovnog okruženja mogu ometati ili omogućiti rast privatnog sektora.

Grafikon 7: Godišnji rast zaposlenosti i prodaje

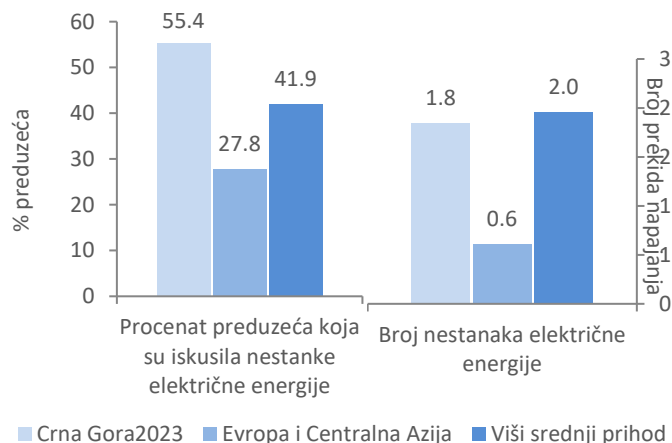
Fizička infrastruktura

Dobro razvijena fizička infrastruktura, uključujući puteve, električnu energiju, vodu i telekomunikacije, ključna je za konkurentnost i rast ekonomije. Kvalitetna infrastruktura efikasno povezuje preduzeća sa tržištima za ulaganje, plasiranje proizvoda i tehnologija, smanjuje troškove proizvodnje i povećava konkurentnost preduzeća na domaćem i međunarodnom tržištu.

Anketa o preduzećima (ES) obuhvata pitanja kvaliteta infrastrukture za električnu energiju, vodosnabdijevanje i telekomunikacije, kao i informacije o razvoju institucija, koje efikasno pružaju i održavaju ove javne usluge.

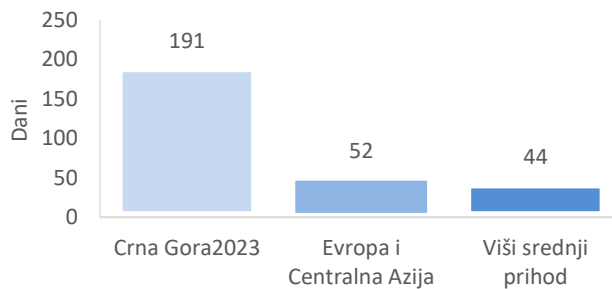
Efikasnost u radu privatnog sektora zahtijeva pouzdano snabdijevanje električnom energijom. Grafikon 8. pokazuje u kojoj se mjeri kompanije suočavaju sa neuspješnim snabdijevanjem električne energije, mjereno procentom preduzeća koja su iskusila prekinde u napajanju i broju prekida napajanja. Neadekvatno snabdijevanje električnom energijom može povećati troškove, poremetiti proizvodnju i smanjiti profitabilnost.

Grafikon 8: Pouzdanost snabdijevanja električnom energijom i povezani gubici

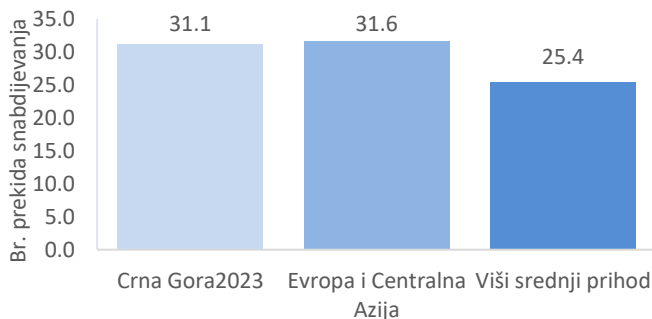
Grafikon 9. prikazuje efikasnost infrastrukturnih usluga tako što daje kvantitativni prikaz broja dana potrebnih za dobijanje električnog priključka. Kašnjenje usluga nameće dodatne troškove preduzećima i može predstavljati dodatnu prepreku za ulazak i investicije.

Grafikon 9: Dani potrebni za dobijanje električnog

Za mnoge industrije u proizvodnom sektoru voda je takođe važna stavka u proizvodnom procesu. Grafikon 10. predstavlja prosječan broj nestanaka vode u toku uobičajenog mjeseca, sa kojim su se suočila preduzeća u proizvodnom sektoru. Prekidi u snabdijevanju vodom mogu imati ozbiljne štetne efekte po poslovanje preduzeća.

Grafikon 10: Pouzdanost vodosnabdijevanja

*samo za proizvodna preduzeća

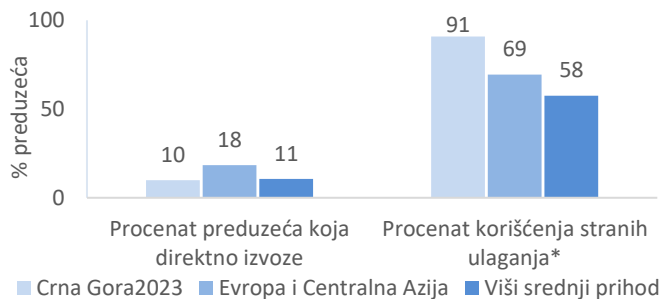
Međunarodna trgovina

Učešće u međunarodnoj trgovini omogućava preduzećima da se prošire, povećaju standarde efikasnosti, uvoze materijale po nižoj cijeni i steknu ažurirane i bolje tehnologije. Međutim, trgovina takođe zahtijeva da se preduzeća bave carinskim i trgovinskim propisima, a nerijetko se od njih zahtijeva i pribavljanje izvoznih i uvoznih dozvola.

Anketa o preduzećima daje kvantitativni prikaz trgovinske aktivnosti preduzeća i prikuplja informacije o operativnim ograničenjima pri izvozu i uvozu. Grafikon 11. daje mjeru intenziteta spoljne trgovine u privatnom sektoru, koja obuhvata procentat preduzeća koja direktno izvoze najmanje 10% svoje ukupne godišnje prodaje. Grafikon 11. takođe pokazuje procentat proizvodnih firmi koje koriste ulaganja ili robu stranog porijekla.

ENTERPRISE SURVEYS

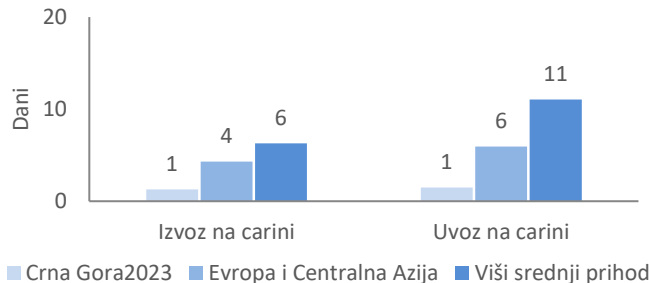
Grafikon 11: Procenat preduzeća koja se bave izvozom i uvozom

*samo za proizvodna preduzeća

Efikasni carinski postupci omogućavaju preduzećima da direktno izvoze i uvoze robu. Grafikon 12. prikazuje prosječan broj dana za carinjenje izvoza i uvoza. Kašnjenja u carinjenju robe za izvoz i uvoz stvaraju dodatne troškove za kompaniju, mogu za rezultat imati prekide u proizvodnji, ometanje prodaje i mogu dovesti do oštećenja zaliha ili robe.

Grafikon 12: Prosječni dani za izvoz i uvoz kroz carinu

Pristup finansijama

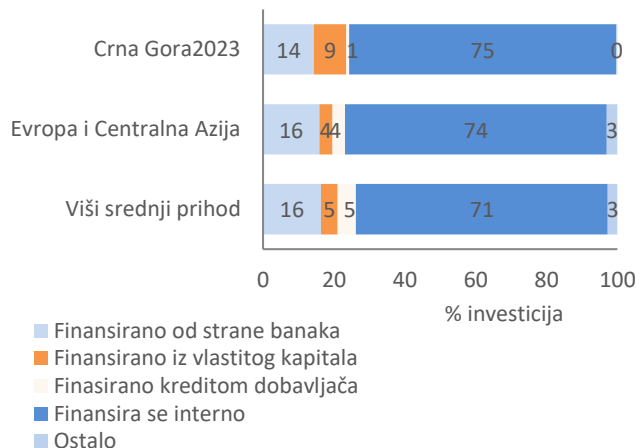
Dobro razvijena finansijska tržišta pružaju platne usluge, mobilišu depozite i olakšavaju finansiranje za kupovinu osnovnih sredstava - kao što su zgrade, zemljište, mašine i oprema - kao i obrtni kapital. Efikasna finansijska tržišta smanjuju oslanjanje na interne fondove ili neformalne izvore, kao što su porodica i prijatelji, povezujući preduzeća koja su kreditno sposobna sa širokim spektrom kreditora i investitora.

Anketa o preduzećima (ES) daje indikatore o izvorima finansiranja preduzeća i karakteristikama njihovih finansijskih transakcija. Grafikon 13. poredi različite izvore finansiranja kupovine osnovnih sredstava (investicija). Kupovina investicija može biti finansirana iz spostvenih izvora, banaka, kredita ulagača ili drugih izvora,

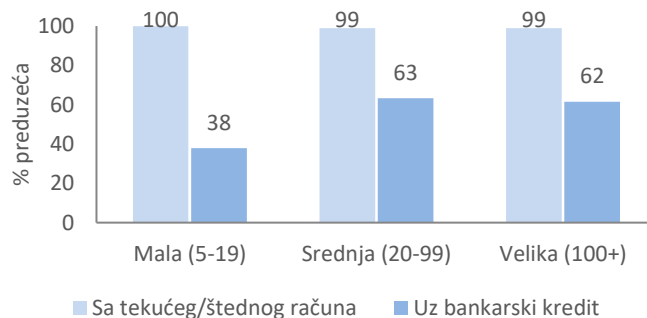
uključujući nebankarske finansijske institucije ili lične izvore. Pretjerano oslanjanje na interna sredstva može ukazivati na potencijalno neefikasno finansijsko posredovanje.

Grafikon 14. pokazuje dva indikatora korišćenja finansijskih usluga od strane privatnih preduzeća: procenat preduzeća sa tekućim ili štednim računom i procenat preduzeća koja imaju bankarski kredit. Prvi indikator mjeri upotrebu usluga mobilizacije depozita koji pomaže preduzećima da upravljaju svojom likvidnošću i plaćanjima. Drugi indikator mjeri korišćenje finansijskih usluga sa stanovišta uzimanja kredita i dostupnost kreditnih dozvola za finansiranje projekata koji bi inače bili ograničeni limitiranim izvorom sredstava svakog preduzeća.

Grafikon 13: Izvori finansiranja za kupovinu osnovnih sredstava

Grafikon 14: Upotreba finansijskih usluga

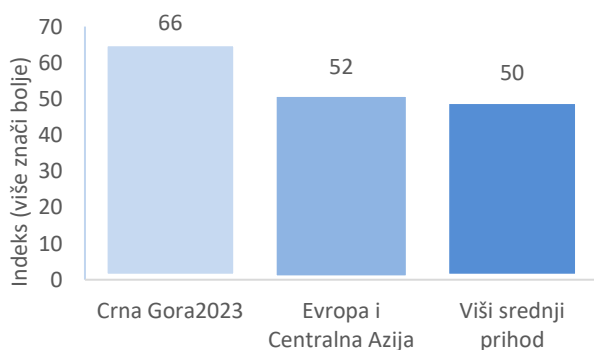

Upravljačke prakse

Pokazalo se da su dobre Upravljačke prakse ključni element u produktivnosti firmi i njihovom ukupnom učinku. Indikatori ES o upravljačkim praksama pokrivaju osam važnih aspekata: od preduzimanja dugoročnih akcija za popravljavanje i izbjegavanje problema u proizvodnji ili pružanju usluga; broj, vremenski raspon i druge karakteristike ciljeva proizvodnje ili pružanja usluga; do korišćenje bonusa ili promocija za nagrađivanje boljeg učinka i postupaka za ograničavanje nedovoljnog učinka.

Grafikon 15. ilustruje kombinovani indeks upravljačkih praksi, koji kombinuje informacije svih osam komponenti, a svaka je takođe dostupna kao poseban indikator u ES Dodatku. Osam pojedinačnih komponenti i ovaj ukupni indeks korisni su kada se uporedi zemlja sa preduzećima ili grupama iz istog sektora privređivanja. Indeks složenih upravljačkih praksi varira od 0 do 100, pri čemu 100 označava idealnu, najbolje strukturiranu praksu upravljanja, pri čemu se sa svih osam podkomponenti rukuje najefikasnije. Indikatori ES o praksi upravljanja izračunavaju se za firme sa najmanje 20 radnika.

Grafikon 15: Indeks upravljačke prakse

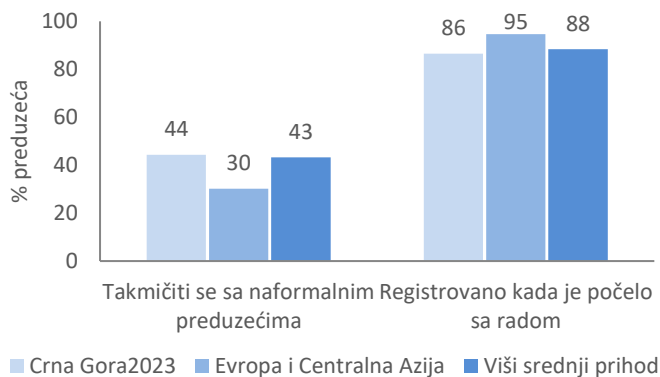
Neformalnost

Kada su preduzeća formalno registrovana, od njih se zahtijeva da poštuju pravila i propise, koje obično propisuju vlade. Plaćanje poreza je uglavnom najopipljivija posljedica ulaska u zvanični privatni sektor. Neka preduzeća nastoje da izbjegnu te posljedice time što izbjegavaju da registruju svoje poslovanje i na taj način ostaju u neformalnom sektoru. Veliki neformalni sektor može predstavljati izazov konkurentnim zvaničnim preduzećima, jer su neformalna preduzeća u stanju da se uključe u prakse koje im mogu dati nepravednu prednost

nad formalnim preduzećima, koja moraju poslovati u skladu sa važećim pravilima i propisima.

Grafikon 16. pruža dvije mjere incidence neformalnosti u privatnom sektoru. Prvi indikator je procenat preduzeća koja ukazuju na to da se suočavaju sa konkurencijom neregistrovanih ili neformalnih preduzeća. Drugi indikator je procenat trenutno registrovanih preduzeća koja su počela formalno da se registruju.

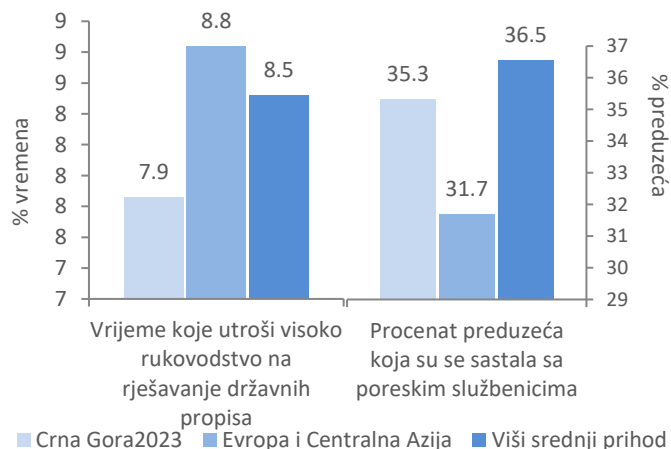
Grafikon 16: Preduzeća i neformalnost

Propisi, dozvole i porezi

Dobro ekonomsko upravljanje u oblastima kao što su propisi, licenciranje biznisa i oporezivanje je osnovni stub povoljnog poslovnog okruženja. Registrovana preduzeća plaćaju poreze i treba da se pridržavaju propisa.

Grafikon 17: Vremenski porez i sastanci sa poreskim službenicima

Dozvole i licence obično su potrebne za poslovanje, izgradnju nove strukture i direktan uvoz, između ostalih aktivnosti. U idealnom slučaju, ovi propisi i dozvole vode

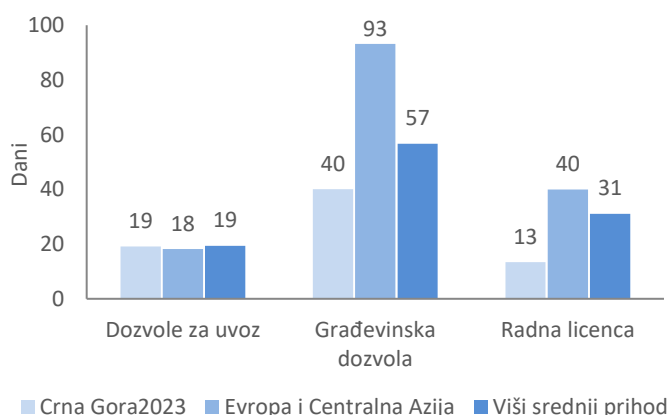
ENTERPRISE SURVEYS

računa o interesu javnosti, dok ostaju transparentni i ne nameću veliko opterećenje privatnom sektoru.

Anketa o preduzećima (ES) obezbjeđuje kvantitativne mjere propisa kao što su izdavanje licenci i dozvola za poslovanje i oporezivanje. Grafikon 17. ilustruje "vremenski porez" koji je nametnut propisima, što predstavlja procenat vremena koje više rukovodstvo provede baveći se propisima. Grafikon 17. takode predstavlja procenat preduzeća koja su posjetili ili im je bilo naloženo da se sastanu sa poreskim službenicima.

Grafikon 18. se fokusira na efikasnost usluga izdavanja licenci i dozvola za poslovanje. Pokazatelji mjere: vrijeme potrebno za dobijanje dozvole za uvoz, građevinske dozvole i radne licence. Kašnjenja u dobijanju licenci mogu biti skupa za preduzetnike jer doprinose dodatnoj neizvjesnosti i stvaranju dodatnih troškova prijeko potrebnim poslovnim transakcijama.

Grafikon 18: Broj dana potreban za dobijanje dozvola

Poštovanje propisa predstavlja trošak za preduzeća. Pretjerani ili neefikasni propisi mogu obeshrabrili aktivnosti privatnog sektora i direktne strane investicije.

Korupcija

Korupcija od strane javnih službenika može biti veliko administrativno i finansijsko opterećenje za preduzeća. Korupcija stvara nepovoljno poslovno okruženje podrivajući operativnu efikasnost i povećavajući troškove i rizike vezane za vođenje privatne firme.

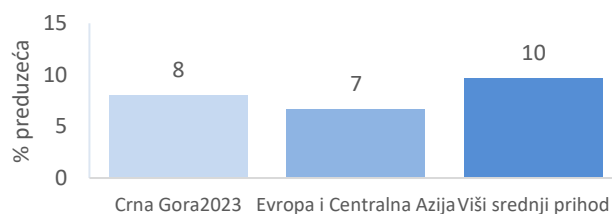
Neefikasni propisi ograničavaju poslovanje preduzeća jer predstavljaju prilike za traženje mita, gdje se od

kompanija traži da vrše „nezvanična“ plaćanja javnim službenicima kako bi se stvari brže obavile. U mnogim ekonomijama primanje i davanje mita je uobičajeno i prilično zastupljeno i doprinosi uvećanju birokratskih troškova dobijanja potrebnih dozvola i licenci. Takvi troškovi mogu predstavljati ozbiljnu prepreku za rast i razvoj preduzeća.

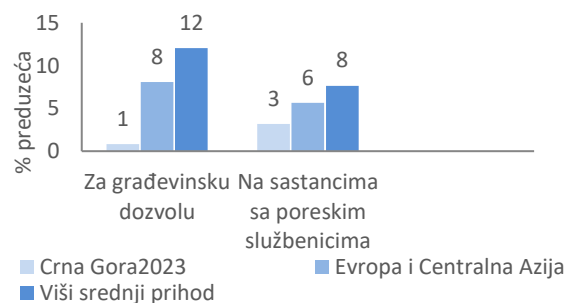
Grafikon 19. predstavlja kompozitni indeks korupcije, učestalost podmićivanja, koji odražava procenat preduzeća koja imaju najmanje jedan zahtjev za davanje mita u šest različitih transakcija, uključujući plaćanje poreza, dobijanje dozvola ili licenci i dobijanje komunalnih priključaka.

Anketa za preduzeća (ES) obuhvata pojedinačne transakcije u kojima se može tražiti mito. Grafikon 20. pokazuje u kojoj mjeri se od preduzeća traži davanje mita kako bi dobila odabrane javne usluge. Od preduzeća se može tražiti davanje mita kada zatraže građevinsku dozvolu, dok pokušavaju da osiguraju državni ugovor ili tokom sastanaka sa poreskim službenicima. Ove tri vrste transakcija su uobičajene situacije u kojima se javljaju mogućnosti za podmićivanje.

Grafikon 19: Učestalost mita (procenat preduzeća koja imaju najmanje jedan zahtjev za davanje mita)

Grafikon 20: Procenat preduzeća od kojih je zatraženo ili očekivano da daju poklone ili izvrše neformalne uplate

Prepreke za poslovno okruženje

Većina indikatora u Anketi o preduzećima je izvedena iz anketnih pitanja u kojima se od preduzeća traži da

ENTERPRISE SURVEYS

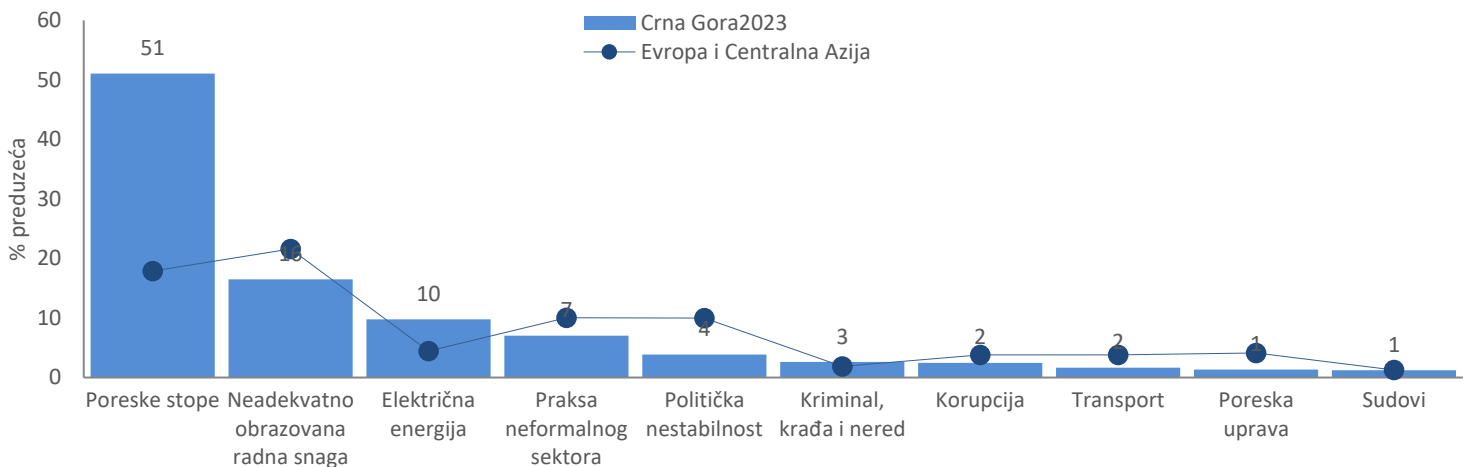
obrazlože svoja stvarna iskustva u poslovnom okruženju. Na primjer, „Koliko dana je bilo potrebno da se dobije dozvola?“ ili „Koliko sati je trajao nestanak struje?“. Mali broj anketnih pitanja traži od vlasnika preduzeća ili višeg rukovodstva da daju svoje subjektivno mišljenje o važnosti različitih elemenata poslovnog okruženja.

Grafikon 21. pokazuje procenat firmi koje smatraju specifičnu prepreku u poslovnom okruženju, najvažnijom. Od ispitanika je zatraženo da odaberu najveću prepreku za svoje poslovanje sa liste od 15 prepreka poslovnog

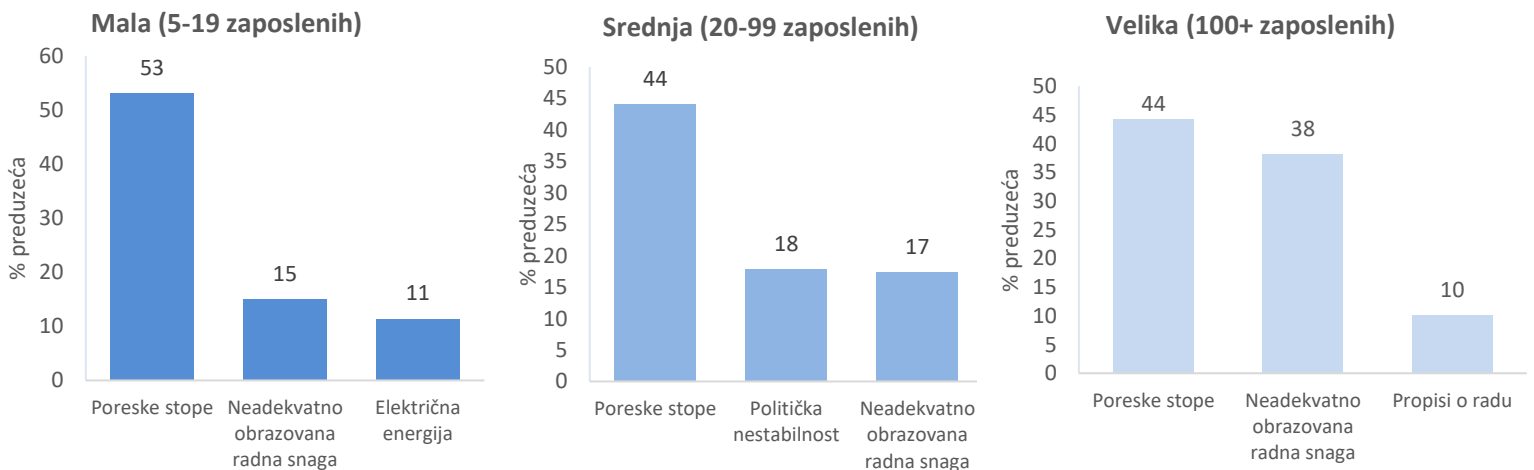
okruženja. Grafikon predstavlja prvih 10 prepreka u poređenju sa regionalnim prosjekom.

Grafikon 22. prikazuje tri najveće prepreke za mala, srednja i velika preduzeća. U mnogim ekonomijama, percepcije rukovodilaca velikih preduzeća se veoma razlikuju od percepcije rukovodilaca srednjih i malih preduzeća. To se odnosi na sposobnost snalaženja među različitim preprekama poslovnog okruženja: veća preduzeća mogu imati više opcija za suočavanje sa preprekama, ali istovremeno su i vidljivija i izloženija propustima poslovnog okruženja.

Grafikon 21: Deset najvećih ograničenja u poslovnom okruženju (procenat preduzeća)

Grafikon 22: Tri najveća ograničenja poslovnog okruženja po veličini

ENTERPRISE SURVEYS

Dodatak

Sljedeće tabele sadrže vrijednosti svih varijabli indikatora koji se koriste u profilu zemlje.

	Crna Gora2023				Evropa i Centralna Azija	Viši srednji prihod
	Sva preduzeća	Malo	Srednje	Veliko		
Karakteristike preduzeća						
Starost objekta (godine poslovanja)	20.0	20.1	20.0	19.5	21.2	19.4
Procenat preduzeća sa najmanje 10% stranog vlasništva	8.3	4.7	11.7	44.9	8.0	6.4
Procenat preduzeća sa najmanje 10% u vlasništvu vlade/države	0.8	0.0	4.3	2.1	0.6	0.4
Pol						
Procenat firmi sa udjelom žena u vlasništvu	24.0	26.5	16.2	11.4	34.2	35.0
Procenat firmi sa ženama na rukovodećim pozicijama	13.5	13.6	4.6	33.3	17.3	20.4
Procenat žena zaposlenih na puno radno vrijeme	39.8	40.0	43.3	29.7	37.1	36.6
Procenat žena zaposlenih na puno radno vrijeme van proizvodnje	68.9	73.7	53.1	60.6	49.0	48.9
Procenat žena zaposlenih u prizvodnji	31.3	31.6	30.0	37.2	33.7	33.9
Radna snaga						
Procenat firmi koje nude formalnu obuku	25.6	19.1	40.2	70.9	36.0	31.8
Procenat zaposlenih kojima je ponuđena formalna obuka (%) *	67.7	n.a.	52.0	n.a.	48.4	56.5
Godine radnog iskustva visokog rukovodstva u sektoru preduzeća	26.1	26.9	22.7	24.2	21.8	20.1
Broj radnika	21.5	7.7	34.9	168.6	28.9	33.2
Udio stalno zaposlenih radnika (od ukupnog broja radnika)	96.4	95.8	99.2	98.1	96.4	97.2
Udio privremeno zaposlenih radnika (od ukupnog broja radnika)	3.6	4.2	0.8	1.9	3.6	2.8
Udio radnika koji rade u proizvodnji (od ukupnog broja stalno zaposlenih radnika) *	70.5	72.1	64.2	81.2	69.9	72.1
Udio kvalifikovanih radnika (od ukupnog broja radnika koji rade u proizvodnji) *	91.2	93.0	85.0	92.0	79.9	79.5
Izvođenje						
Realni godišnji rast prodaje (%)	11.8	11.3	10.1	24.9	4.2	4.4
Godišnji rast zaposlenosti (%)	1.1	0.0	3.6	9.4	3.3	3.5
Inovacije i tehnologija						
Procenat preduzeća koja troše na istraživanje i razvoj	16.5	n.a.	13.3	23.9	19.6	17.3
Procenat firmi koje su uvele novi proizvod/uslugu	7.5	9.1	1.8	1.6	31.6	29.1
Procenat firmi čiji je novi proizvod/usluga također novi na glavnom tržištu	49.4	47.3	n.a.	n.a.	63.5	64.8
Procenat preduzeća koja su uvela inovaciju procesa	2.5	0.3	14.0	1.6	19.1	18.6
Infrastruktura						
Broj nestanka električne energije u tipičnom mjesecu	1.8	1.9	1.6	2.2	0.6	2.0
Procenat preduzeća koja su iskusila prekide električne energije	55.4	50.9	70.8	75.1	27.8	41.9
Broj dana potrebnih za priključenje na električnu mrežu (po prijavi)	191.4	n.a.	n.a.	n.a.	51.9	44.1
Kašnjenje u dobijanju priključka na vodovodnu mrežu (dani)	31.1	n.a.	n.a.	n.a.	31.6	25.4
Trgovina						
Broj dana potrebnih za carinjenje direktnog izvoza	1.3	n.a.	1.2	1.7	4.3	6.3

ENTERPRISE SURVEYS

Procenat preduzeća koja direktno izvoze (najmanje 10% od prodaje)	9.8	5.0	33.4	14.4	18.4	10.5
Procenat firmi koja izvoze direktno ili indirektno (najmanje 10% od prodaje)	14.2	8.6	43.0	14.9	23.0	14.5
Broj dana potrebnih za carinjenje uvoza*	1.5	1.6	1.0	2.2	5.9	11.0
Procenat preduzeća koja koriste materijalna ulaganja i/ili strane zalihe *	90.9	94.4	79.8	76.4	69.5	57.5
Finansije						
Procenat preduzeća sa tekućim ili štednim računom	99.7	99.9	99.0	98.9	94.4	92.0
Procenat preduzeća koje koriste banke za finansiranje investicija	26.9	18.7	53.0	26.6	27.5	29.1
Udio investicija koje se interno finansiraju (%)	75.3	77.0	67.1	83.4	73.9	71.0
Udio investicija koje finansiraju banke (%)	14.4	12.0	23.1	11.3	15.9	16.3
Udio investicija finansiranih kreditima dobavljača (%)	0.8	0.0	3.7	0.1	3.5	5.2
Procenat preduzeća koja koriste kredit dobavljača/klijenata za finansiranje obrtnog kapitala	5.6	5.1	7.3	7.5	20.3	26.7
Udio investicija finansiranih od prodaje kapitala ili akcija (%)	9.1	10.7	6.1	2.6	3.7	4.7
Prakse upravljanja						
Indeks prakse upravljanja	66.2	n.a.	59.9	78.5	51.7	50.2
Mjere preduzete kada se pojavio problem	90.5	n.a.	91.8	88.0	75.6	76.4
Broj praćenih indikatora učinaka	62.5	n.a.	56.8	73.8	44.4	38.3
Vremenski fokus ciljeva proizvodnje/usluga	86.5	n.a.	83.1	93.1	57.6	54.1
Ostvarivanje ciljeva proizvodnje/usluga	70.4	n.a.	66.5	77.9	48.9	47.2
Poznavanje ciljeva proizvodnje/usluga	48.6	n.a.	38.1	69.3	41.2	36.9
Osnova bonusa za uspješnost menadžera	52.1	n.a.	45.5	64.7	31.3	36.4
U kojoj se mjeri ne-menadžeri unapređuju na temelju uspjeha	70.9	n.a.	60.4	91.6	63.6	68.8
U kojoj se mjeri ne-menadžeri s lošim rezultatima preusmjeravaju ili otpuštaju	48.3	n.a.	41.4	62.6	37.1	31.3
Neformalnost						
Procenat preduzeća koja se na tržištu suočavaju sa konkurencijom u vidu neregistrovanih ili neformalnih preduzeća	44.3	45.5	50.6	15.6	30.2	43.2
Procenat preduzeća koja su formalno registrovana kada su počela sa radom u zemlji	86.5	84.4	95.3	91.5	94.7	88.3
Propisi i porezi						
Vrijeme koje više rukovodstvo provede baveći se zahtjevima u vezi sa državnim regulativom i propisima (%)	7.9	8.5	6.0	4.2	8.8	8.5
Procenat preduzeća koja su posjetili ili su dobila zahtjev za sastajanje sa poreskim službenicima	35.3	35.4	37.4	29.0	31.7	36.5
Dani potrebni za dobijanje dozvole za uvoz	19.1	25.2	9.4	n.a.	18.2	19.4
Dani potrebni za dobijanje građevinske dozvole	40.1	n.a.	n.a.	n.a.	93.2	56.7
Dani potrebni za dobijanje dozvole za rad	13.4	n.a.	18.3	6.4	40.0	31.1
Korupcija						
Učestalost mita (procenat preduzeća koja imaju najmanje jedan zahtjev za davanje mita)	8.0	10.3	1.5	0.0	6.7	9.7
Procenat preduzeća od kojih se očekuje da daju poklone zbog pribavljanja građevinske dozvole	0.8	n.a.	2.8	n.a.	8.1	12.0
Procenat preduzeća od kojih se očekuje da daju poklone na sastancima sa poreskim službenicima	3.2	3.8	1.0	0.0	5.6	7.6
Najveća prepreka						
Pristup finansijama	0.4	0.4	0.4	0.0	9.1	14.5
Pristup zemljištu	0.1	0.1	0.0	0.0	1.6	2.5

ENTERPRISE SURVEYS

Poslovne dozvole i licence	1.2	1.5	0.0	0.0	2.6	3.7
Korupcija	2.5	1.1	8.9	0.0	3.8	8.3
Sudovi	1.2	1.4	0.3	1.8	1.3	1.4
Kriminal, krađa i nered	2.6	3.4	0.0	0.0	1.9	4.7
Carinski i trgovinski propisi	0.0	0.0	0.0	0.0	2.7	3.0
Električna energija	9.8	11.4	4.4	2.6	4.4	7.2
Neadekvatno obrazovana radna snaga	16.5	15.0	17.4	38.2	21.6	9.6
Propisi o radu	0.8	0.4	0.0	10.1	5.1	2.6
Politička nestabilnost	3.9	0.8	17.8	1.7	10.0	15.4
Praksa neformalnog sektora	7.0	7.6	6.5	0.0	10.0	11.0
Poreska uprava	1.4	1.7	0.0	1.5	4.1	2.4
Poreske stope	51.0	53.0	44.1	44.2	17.9	10.7
Transport	1.6	2.1	0.0	0.0	3.8	2.8

1. Uzorak za svaku ekonomiju je stratifikovan prema industriji, veličini preduzeća i geografskom regionu. Nivo detalja stratifikacije po industrijama zavisi od veličine ekonomije. Stratifikacija po veličini prati tri nivoa prikazana u tekstu: mali, srednji i veliki. Regionalna stratifikacija obuhvata glavne ekonomske regije u svakoj ekonomiji. Kroz ovu metodologiju procjene za različite nivoe stratifikacije mogu se izračunati na zasebnoj osnovi, dok se u isto vrijeme mogu izvesti zaključci za nepljoprivrednu privatnu ekonomiju u cjelini. Za više detalja o strategiji uzorkovanja, pregledajte Napomene o uzorkovanju dostupne na www.enterprisesurvejş.org.